

PAWEŁ GWIAŹDZIŃSKI

Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu
ORCID: 0000-0001-9572-6522

MAGDALENA REUTER

Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie
ORCID: 0000-0003-3531-3317
e-mail: magdalena.reuter@uken.krakow.pl

Metoda analizy wywiadu mikrofenomenologicznego – założenia i proces analizy

Słowa kluczowe: fenomenologia, mikrofenomenologia, metody jakościowe, metody drugoosobowe, badanie doświadczenia, metodologia badań

Keywords: phenomenology, microphenomenology, qualitative methods, second-person methods, experience research, methodology

Microphenomenological analysis method – objectives and process of analysis

Abstract

The aim of this article is to describe the method of analysis of the microphenomenological interview and to compare this method to other similar methods. Microphenomenological method was proposed by the French phenomenologist Claire Petitmengin. The microphenomenological interview is a qualitative, second-person method of studying experience that responds to problems resulting from the study of subjective experience, such as, among others, distraction, preoccupation with the goal of action, inaccessibility of experience in real time,

or difficulty in putting into words the lived experience. The aim of this method is to discover the structure of experience in its diachronic and synchronic dimensions. The interview is semi-structured and the questions asked are guided by the structure of the experience itself and cannot be suggestive. In this article, we present a method of analysis of the microphenomenological interview, although its first two parts are also devoted to the process of conducting it, in order to understand the idea of the interview. The process of analysis consists in identifying in structural sentences minimal units of meaning, which Petitmengin calls descriptemes, which create examples of descriptive categories. Moreover, this analysis also consists in the process of abstraction, which in the context of the microphenomenological interview means drawing from previously identified minimal structural statements, increasingly general descriptive categories. This is done on both synchronic and diachronic levels, through a series of abstraction operations. Abstraction operations are the main tools of analysis in this method. In this article, we present a method for analyzing the microphenomenological interview and we compare this method to other methods, such as Interpretative Phenomenological Analysis (Smith, Flowers & Larkin, 2009), Transdiagnostic Assessment of Temporal Experience (Stanghellini et al., 2021), Grounded Theory (Glaser & Strauss, 1967), Front-Loaded Phenomenology (Gallagher, 2003), and Ethnography (Hammersley & Atkinson, 2019). We show that the microphenomenological interview method is a unique and distinctive qualitative method for examining subjective experience.

1. Wprowadzenie

Metoda wywiadu mikrofenomenologicznego jest jakościową metodą badania doświadczenia. Zalicza się ją do metod drugoosobowych w odróżnieniu od metod pierwszoosobowych i trzecioosobowych. W metodzie pierwszoosobowej to badacz sam jest podmiotem doświadczenia i zarazem badaczem (Varela, Shear, 1999). Metodę pierwszoosobową stosuje się przede wszystkim w fenomenologii. Metoda trzecioosobowa z kolei bada doświadczenie z zewnątrz i jest często stosowana w psychologii eksperymentalnej czy też neuronauce poznawczej. Przykładem tej metody może być heterofenomenologia zaproponowana przez Daniela Dennetta (1982; 2007), w której raporty werbalne badanego, gromadzone np. w trakcie badania behawioralnego czy neuroobrazowego, traktowane są jak surowe dane, a następnie interpretowane dzięki nastawieniu intencjonalnemu badacza jako przekonania o przeżyciach i doświadczeniach badanego.

Drugoosobowa metoda w badaniu doświadczenia z kolei jest zupełnie odmiennym podejściem. Polega na tym, że badacz przeprowadza wywiad z badanym na temat jego doświadczenia i wchodzi w drugoosobową relację z nim – badany traktowany jest jako drugie „ty”. Badany jest tutaj traktowany jako drugi równorzędny podmiot, którego doświadczenie jest wspólnie badane wraz z badanym. Celem tego badania jest pogłębienie wspólnego rozumienia badanego doświadczenia, co różni się od heterofenomenologii, w której to badacz dokonuje interpretacji z pozycji trzeciej osoby. Przykładem metody drugoosobowej jest wywiad mikrofenomenologiczny zaproponowany przez francuską fenomenolożkę Claire Petitmengin (2006). Wywiad ten był przez nią nazywany też we wcześniejszych pracach wywiadem wyjaśniającym (*Explication interview*) czy wywiadem ujawniającym (*Elicitation interview*) (Petitmengin, 2006).

Petitmengin, tworząc zrab wywiadu mikrofenomenologicznego, korzystała w pierwszej kolejności z tradycji fenomenologicznej, zwłaszcza zaś Husserla. To bowiem Husserl przede wszystkim kładł nacisk na potrzebę badania świadomości i jej struktury za pomocą metody redukcji fenomenologicznej. Ponadto Petitmengin inspirowała się pracami badaczy z obszaru psychologii, takich jak Piaget, James czy Titchner. Nawiązuje ona także do technik medytacyjnych, wywodzących się z buddyźmu indyjskiego. Techniki te bowiem pozwalają na ustabilizowanie uwagi badanego, a w następnym kroku na przyjrzenie się przepływowi subiektywnych doświadczeń w celu poznania ich struktury. Pomimo jednak, iż buddyjskie techniki zdaniem Petitmengin dostarczają nam cennych metod i środków w eksploracji doświadczenia, to badaczka zauważa też ich ograniczenia. Po pierwsze, medytacja wymaga intensywnego treningu przez kilka lat. Po drugie, techniki te, mimo iż pozwalają na zbadanie głębokiego subiektywnego doświadczenia, niekoniecznie pozwalają na analizę wszystkich wymiarów naszych procesów poznawczych. Po trzecie zaś, nie mają one na celu sporządzenia werbalnego opisu doświadczenia, który jest tak ważny dla metody mikrofenomenologicznej. Do tego zdaniem Petitmengin potrzeba szczególnego rodzaju wiedzy.

Ideę wywiadu mikrofenomenologicznego Petitmengin zaczerpnęła bezpośrednio z wywiadu wyjaśniającego Pierre’a Vermerscha (1994). Badacz ten opierał się na wnikliwych analizach psychofenomenologicznych. Opisywał różne metody umożliwiające przejście od świadomości prerefleksyjnej

do świadomości refleksyjnej. Metoda ta była głównym źródłem inspiracji dla Petitmengin, która przyznaje, że wiele opisanych przez nią procesów wywodzi się właśnie z niej.

Celem niniejszego artykułu jest zaprezentowanie metody analizy wywiadu mikrofenomenologicznego. Zaprezentujemy ją, korzystając z artykułów Petitmengin i jej współpracowników, a także naszych notatek oraz doświadczenia zgromadzonego podczas uczestniczenia w szkoleniu z analizy wywiadów. Szkolenia te organizowane są cyklicznie i organizowane są przez Claire Petitmengin i jej współpracowniczkę Camillę Valenzuelę-Moguillansky. Paweł Gwiaździński uczestniczył w szkoleniu z analizy danych mikrofenomenologicznych w roku 2017, natomiast Magdalena Reuter w roku 2024. Ponadto w artykule tym korzystamy także z doktoratu Pawła Gwiaździńskiego na temat zastosowań metod fenomenologicznych w kognitywistyce, obronionego w roku 2021 na Uniwersytecie Śląskim (Gwiaździński, 2021).

Metoda wywiadu mikrofenomenologicznego znalazła swoje szerokie zastosowanie praktyczne zarówno w projektach wpisujących się w nurt badań kognitywistycznych, jak i szeroko rozumianej fenomenologii. Przykładami takich badań są badania intuicji (Petitmengin-Peugeot, 1999; Remillieux, 2014), badania doświadczeń słuchowych (Petitmengin, Bitbol, 2009), badanie doświadczenia radzenia sobie ze zmianą (Remillieux i in., 2010), mikrofenomenologiczne badanie doświadczenia słynnej „iluzji gumowej ręki” (Valenzuela-Moguillansky i in., 2013), badanie wyłaniania się myśli (Petitmengin i in., 2007), badanie doświadczenia ataków padaczki (Petitmengin i in., 2007), badanie doświadczenia bólu (Valenzuela-Moguillansky, 2013), doświadczeń medytacyjnych (Petitmengin i in., 2017; 2019), podejmowania decyzji (Petitmengin i in., 2013), badanie doświadczeń podczas snu (Alcaraz-Sánchez i in., 2022) oraz badanie wizualizacji narracji (Nowak i in., 2018). Ponadto metodę mikrofenomenologiczną można stosować jako metodę pomocniczą w procesie diagnozowania zaburzeń psychicznych oraz terapii zaburzeń psychicznych (Daly, Gallagher, 2019), choć sama Petitmengin zaleca, aby tego typu interwencja stosowana była wyłącznie przez psychologów i psychiatrów.

2. Procedura przeprowadzania wywiadu mikrofenomenologicznego

Metoda wywiadu mikrofenomenologicznego została zaprojektowana tak, aby odpowiedzieć na kilka zasadniczych trudności związanych z badaniem żywego doświadczenia. Pierwszą z trudności jest rozproszenie uwagi badanego oraz trudność w ustabilizowaniu uwagi na samym doświadczeniu (Petitmengin, 2006). Przykładem może być próba skupienia się na doświadczeniu obrazu wewnętrznego (np. wyobrażenie słonia) lub zewnętrznego (np. spostrzeżenie pióra). Szybko zdajemy sobie sprawę, że nasza uwaga rozprasza się i zamiast koncentrować się na konkretnym doświadczeniu, uciekamy w przypomnienia, wyobrażenia czy też różnego rodzaju przekonania, powiązane mniej lub bardziej z tym doświadczeniem. Jednym z celów wywiadu mikrofenomenologicznego jest stabilizacja uwagi badanego na samym doświadczeniu. Techniki, jakie się stosuje w tym celu, to przede wszystkim ustalenie kontekstu wywiadu już na samym początku i sprecyzowanie, czego będzie dotyczył. Następnie w toku wywiadu przeprowadzający go często przeformułowyje wypowiedzi badanego, pytając go, czy dobrze go zrozumiał, oraz zadaje pytania dotyczące konkretnego doświadczenia (Petitmengin, 2006).

Drugim wyzwaniem w badaniu doświadczenia jest nasze zaabsorbowanie celem i rezultatami działania, a nie tym, jak przeżywamy nasze doświadczenie (Petitmengin, 2006). Oznacza to, że badani mają skłonność do koncentrowania się na „co” doświadczenia, a nie na tym, jak to doświadczenie jest przeżywane. Celem wywiadu jest ukierunkowanie badanego na procesy, jakie zachodzą podczas przeżywania jakiegoś doświadczenia, np. doświadczenia czytania, pisania, wyobrażania sobie, kalkulowania itd. Aby ten cel osiągnąć, osoba przeprowadzająca wywiad proponuje proste ćwiczenie przed właściwym wywiadem, np. o wyobrażenie sobie obiektu, przeliterowanie słowa czy zapamiętanie matrycy liczb. Następnie przeprowadza krótki wywiad, który ma być wprowadzeniem do wywiadu właściwego. W toku tego krótkiego wywiadu przeprowadzający wywiad zadaje pytania, np.

- Co się stało, kiedy poprosiłem Cię o przeliterowanie słowa „gazela”?
- Przeczytałem litery w słowie.
- Jak je przeczytałeś?
- Widziałem słowo w mojej głowie.
- Co dokładnie widziałeś? Jakie było to słowo w Twojej głowie?

(Petitmengin, 2006).

Takie wstępne zadanie ma uzmysłwić badanemu, jak będzie przebiegał właściwy wywiad. Celem tych pytań jest odwrócenie uwagi od samej treści, a skierowanie jej na to, jak przebiegał dany proces (w tym przypadku literowanie słowa). Petitmengin nazywa to husserliańską „konwersją fenomenologiczną” (Petitmengin, 2006). Polega ona na odwróceniu uwagi od obiektów zjawiających się w świadomości w kierunku sposobów pojawiania się tych obiektów. Jest to przejście od „co” do „jak” doświadczenia, przypominające procedurę redukcji fenomenologicznej, stosowanej w różnorodnych szkołach ruchu fenomenologicznego (Spiegelberg, 2012). Innymi słowy, chodzi tu nie o treść percepcji, ale o to, jak obiekty są percypowane, nie o treść pamięci, ale sposób pojawiania się obiektów w procesie przypominania itd.

Trzecią trudnością jest to, że badany często myli samo doświadczenie z jego reprezentacją (Petitmengin, 2006). Jest to związane z dwoma efektami: efektem deformacji i efektem ukrywania. Ten pierwszy efekt występuje wtedy, gdy opis naszej reprezentacji doświadczenia jest zastępnikiem samego doświadczenia. Przykładem może być sytuacja, gdy ktoś rysuje stół jako prostokątny, choć w rzeczywistości z jego perspektywy wzrokowej wygląda on na równoległobok. Drugi – efekt ukrywania – występuje, gdy wyrzucamy ze świadomości lub tłumimy te wymiary doświadczenia, które nam nie pasują (Petitmengin, 2006). Tutaj celem przeprowadzającego wywiad jest wybór jakiegoś jednostkowego doświadczenia i ukierunkowanie pytań w taki sposób, aby badany skupiał się na samym procesie powstawania doświadczenia, a nie na jego reprezentacji (Petitmengin, 2006).

Kolejną trudnością jest to, że dostęp do doświadczenia w czasie rzeczywistym nie jest możliwy (Petitmengin, 2006). Oznacza to, że kiedy przeprowadzamy wywiad, doświadczenie jest już czymś minionym, niezależnie od tego, czy badamy doświadczenie z odległej przeszłości, czy sprzed kilku minut. Zasadniczo wywiad mikrofenomenologiczny można przeprowadzić w dwóch sytuacjach: możemy badać doświadczenie z odległej lub niedawnej przeszłości lub możemy wywołać doświadczenie i zaraz po jego zaistnieniu przeprowadzić wywiad. Sytuacja pierwsza występuje zwykle wtedy, gdy nie jesteśmy w stanie wywołać doświadczenia, na przykład w przypadku badania doświadczenia intuicji (Petitmengin-Peugeot, 1999; Remillieux, 2014) czy aury przed napadem epileptycznym (Petitmengin i in., 2007). Oczywiście najbardziej pożądaną sytuacją byłaby ta, w której wywołujemy doświadczenie tuż przed przeprowadzeniem wywiadu, jak w przypadku

badań nad iluzją gumowej ręki (Valenzuela-Moguillansky i in., 2013) czy badania podejmowania decyzji (Petitmengin i in., 2013). W tym przypadku bowiem pamięć badanego jest mniej podatna na zniekształcenia, gdyż do doświadczenia doszło tuż przed wywiadem. Niemniej niezależnie od tego, którą opcję wybieramy ze względu na cel i specyfikę naszego badania, Petitmengin zaleca, aby na samym początku wywiadu wywołać stan ewokacji (stan przywołania doświadczenia) (Petitmengin, 2006). Polega to na tym, iż poleca się badanemu, żeby przywołał początek doświadczenia i opisywał, co się dzieje po kolei w czasie, gdy się ono rozwija. Zdaniem Petitmengin (2006) wskazówką, iż badany jest blisko ze swoim doświadczeniem, jest to, że zaczyna używać czasu teraźniejszego do opisu tego, co i jak przeżywa. Ponadto ruchy gałek ocznych kierujące się ku górze mogą także stanowić wskazówkę, że badany ma konkretny obraz mentalny w swojej głowie.

Ostatnim wyzwaniem w badaniu subiektywnych doświadczeń i sposobów ich pojawiania się jest trudność w ubieraniu w słowa i nazywaniu tego, co doświadczamy. Jest to przede wszystkim związane z tym, że na co dzień nie opisujemy z detalami własnych doświadczeń i procesów mentalnych, jakie wykonujemy, co może powodować problem z ubieraniem w słowa naszego żywego doświadczenia. Petitmengin zaleca tu, aby osoba przeprowadzająca wywiad zachęcała badanego do tego, by używał własnych słów i sformułowań. W przypadku napotkania oporu badanego można posłużyć się tą samą formułą odwracania świadomości od „co” do „jak” doświadczenia. Przykładowo, w przypadku odpowiedzi badanego „nie wiem” można zapytać: „Co się dzieje, kiedy nie wiesz?” (Petitmengin, 2006). Pomocne tu mogą też być metafory, analogie, przenośnie czy inne środki stylistyczne, które pozwalają na przybliżenie własnego doświadczenia.

Niezależnie od tych trudności, naczelnym celem wywiadu mikrofenomenologicznego jest zbadanie dwóch wymiarów doświadczenia: wymiaru diachronicznego – czyli tego, jak doświadczenie rozwija się w czasie, oraz wymiaru synchronicznego, czyli konkretnych momentów doświadczenia badanego, które szczególnie interesują nas z punktu widzenia stawianego pytania badawczego (Petitmengin, 2006). Zbadanie wymiaru diachronicznego jest możliwe dzięki umiejętnie stawianym pytaniom dotyczącym czasowej struktury doświadczenia, takim jak: „jak zacząłeś?”, „co się stało potem?”, „jak zakończyłeś?”. Wymiar synchroniczny badany jest natomiast z uwzględnieniem interesującego nas momentu w danym doświadczeniu

i jest on możliwy do zbadania dzięki pytaniom dotyczącym charakterystyki percepcyjnej, ucieleśnionej, wyobraźniowej czy emocjonalnej, dotyczącej konkretnego momentu doświadczenia (Petitmengin, 2006).

Wywiad mikrofenomenologiczny jest wywiadem częściowo ustrukturyzowanym, co oznacza, że część pytań jest ogólnie zdefiniowana, ale tylko częściowo, gdyż pytania dodatkowe, pogłębiające, zależą w dużej mierze od przebiegu samego wywiadu. Ponadto, zadawane pytania nie mogą być sugerujące, tak aby nie zaimplementować badanemu doświadczenia, które sami mamy na myśli. Petitmengin pisze, że pytania w wywiadzie mikrofenomenologicznym mają być kierowane strukturą samego doświadczenia (*structure-driven*) (Petitmengin, 2006), jednak nie zawierać informacji dotyczących sugerowanej treści.

Ważną kwestią w wywiadzie mikrofenomenologicznym jest to, iż rolą przeprowadzającego wywiad jest takie kierowanie wywiadem – przez umiejętne zadawanie pytań – aby wydobyć strukturę doświadczenia badanego. Badacz musi w tym celu stworzyć relację zaufania z badanym, tak aby badany czuł się komfortowo i mógł precyzyjnie opisać swoje doświadczenie. Relacja zaufania jest kluczowa dla dobrze przeprowadzonego wywiadu. W tym celu przeprowadzający wywiad zawiera na samym początku z badanym swego rodzaju kontrakt, polegający na wskazaniu wszystkich celów badania, zapewnieniu o poufności danych i możliwości wycofania się z badania w każdej chwili. Ponadto jest poinformowany, iż jeśli pytanie jest w jakiś sposób dla niego drażliwe, to nie musi na nie odpowiadać.

Jedną z ważniejszych funkcji osoby przeprowadzającej wywiad jest zadbanie o to, żeby badany nie popadał w to, co Petitmengin nazywa satelitarnymi wymiarami doświadczenia, takimi jak kontekst, cele, wiedza teoretyczna, oceny doświadczenia. Wywiad zawsze powinien się zaczynać od usytuowania doświadczenia i wprowadzenia badanego w stan ewokacji, co powoduje, że każdy wywiad zaczyna się od kontekstu. Celem wywiadu mikrofenomenologicznego (jak i każdej innej metody fenomenologicznej) jest jednak dotarcie do samego doświadczenia w jak najczystszej formie. Pozostawanie w trybie redukcji fenomenologicznej wymaga od mediatora-mikrofenomenologa, aby tak kierować pytania do badanego, by odchodził on od satelitarnych wymiarów doświadczenia, a ukierunkowywał się na samo doświadczenie.

3. Metoda analizy wywiadu mikrofenomenologicznego

Przystępując do analizy wywiadu należy w pierwszej kolejności dokonać transkrypcji wywiadów. Można to zrobić odręcznie albo za pomocą dostępnych programów komputerowych, takich jak m.in. Nvivo czy Maxqda. W procesie transkrypcji należy pamiętać o tym, aby oprócz wypowiedzi badanego, odnotowywać także wszelkie gesty badanego, kierunek spojrzenia, a także jego sposób zachowania podczas wywiadu. Następnie można przejść do właściwej analizy wywiadu. Zaczyna się ona od zidentyfikowania satelitarnych wymiarów związanych z doświadczeniem, takich jak kontekst, cele, wiedza teoretyczna, oceny doświadczenia.

Jednym z głównych celów analizy danych zebranych z wywiadu mikrofenomenologicznego jest ustalenie, które z wypowiedzi badanego stanowią tzw. zdania strukturalne. Jak pisze Petitmengin, Remillieux, Valenzuela-Moguillansky (2019):

Zdania strukturalne to takie zdania, które dotyczą doświadczenia samego w sobie, w przeciwieństwie do zdań opisowych, które dotyczą jedynie opisów obiektu doświadczenia. Na przykład, jeśli zasugeruję, aby czytelnik wyobraził sobie słonia i opisał to doświadczenie, stwierdzenia takie jak „Widzę Maharadżę na słoniu w starym filmie” i „Wyobrażam sobie Babara w Nowym Jorku” opisują obiekt tego doświadczenia, w tym przypadku treść obrazu. Proponuję nazywać je „**zdaniami opisowymi**” (*content statement*). Natomiast stwierdzenie typu „Widzę niebieskiego słonia”, opisując zawartość obrazu (to, co widać), zawiera oprócz tego także element opisowy samego obrazu (jak jest widziany): „niebieski”. Co więcej, ten element opisowy wskazuje na cechę, która może znaleźć się w każdym wewnętrznym obrazie, potencjalny strukturalny element doświadczenia wyobrażenia: kolor obrazu. Proponuję nazywanie takich zdań „**zdaniami strukturalnymi**” (*structural statement*) (Petitmengin, Remillieux, Valenzuela-Moguillansky, 2019 – tłum. aut.).

Tak więc mikrofenomenologiczna analiza składa się z następujących elementów:

- **identyfikacji** – identyfikowanie w zdaniach strukturalnych minimalnych jednostek znaczeniowych, które Petitmengin nazywa deskryptemami (*descriptems*), potencjalnie odwołującymi się lub tworzącymi przykłady kategorii opisowych;

- **abstrakcji** – w etymologicznym sensie abstrakcja oznacza proces „wyciągania” (*ab-strahere*); w badaniu mikrofenomenologicznym oznacza to wyciąganie ze wcześniej zidentyfikowanych minimalnych stwierdzeń strukturalnych coraz bardziej ogólnych kategorii opisowych, na poziomach synchronicznych i diachronicznych, przez szereg operacji abstrakcji, które są głównymi narzędziami analizy (Petitmengin, Remillieux, Valenzuela-Moguillansky, 2019).

Aby przyjrzeć się bliżej współgraniu tych dwóch elementów w analizie mikrofenomenologicznej, rozważmy opisywany przez Petitmengin przykład fragmentu transkrypcji pt. „Kwietniowy poranek”:

- (1) Było to w Puiseaux pewnego kwietniowego poranka zeszłej wiosny. Właśnie odłożyłem słuchawkę po rozmowie z Tomem.
- (2) Jest mi smutno.
- (3) Moje serce jest ściśnięte jak zamarznięta kula na środku klatki piersiowej (Petitmengin, Remillieux, Valenzuela-Moguillansky, 2019, s. 705 – tłum. aut.).

Pierwszą rzeczą, którą należy zrobić, jest zidentyfikowanie wymiarów satelitarnych doświadczenia w powyższym transkrypcie. Widzimy zapewne, że fragment (1) nie jest opisem „jak” doświadczenia, tylko opisem kontekstu doświadczenia, a więc jest wymiarem satelitarnym, który jednak jest ważny dla badanego w usytuowaniu doświadczenia w konkretnym miejscu i czasie. Opis ten nie zawiera jednak deskryptemów, które mogłyby nam pomóc w dotarciu do generalnych struktur fenomenu. We fragmencie (2) badana posługuje się kategorią „smutek”, która ma jakieś uprzednio zdefiniowane, konwencjonalne znaczenia. Moderator, słysząc jednak tego typu raport, powinien zawiesić swoje przekonania na temat tego, co znaczy „jest mi smutno”, i przekierować uwagę badanego na „jak” doświadczenia. W tym przypadku możemy to zrobić pytaniem: „Skąd wiesz, że jesteś smutna?”. W wyniku tak postawionego pytania badana zaczyna opisywać swoje doświadczenia we fragmencie (3), które jest doświadczeniem cielesnym związanym z badanym fenomenem. Zdanie (3) jest właśnie poszukiwanym przez nas zdaniem strukturalnym. Teraz, za pomocą operacji abstrakcji, możemy przystąpić do pogrupowania deskryptemów w tzw. synchroniczną klasyfikację (zob. Fig. 1).

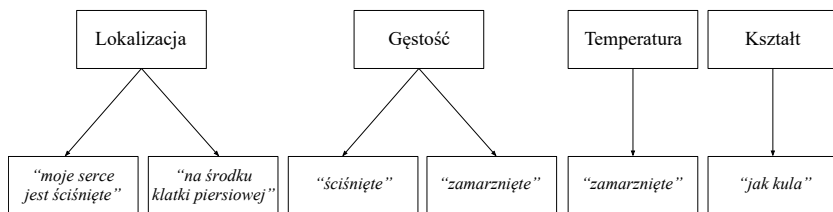

Fig. 1. Przykład synchronicznej klasyfikacji.

Zadaniem synchronicznej klasyfikacji jest pogrupowanie deskryptów w **synchroniczne kategorie opisowe**. W przypadku analizowanego fragmentu transkryptu wyizolowaliśmy, za przykładem Petitmengin (Petitmengin, Remillieux, Valenzuela-Moguillansky, 2019, s. 706 – tłum. aut.), cztery synchroniczne kategorie opisowe: Lokalizacja, Gęstość, Temperatura, Kształt. W kolejnym kroku analizy powinniśmy się przyjrzeć pozyskanym kategoriom opisowym i nadać im wspólną kategorię przez operację zwaną **agregacją synchroniczną** (zob. Fig. 2). W przykładzie Petitmengin, Remillieux, Valenzuela-Moguillansky możemy zidentyfikować wspólną kategorię dla kategorii opisowych, którą określimy mianem „odczucia cielesne”.

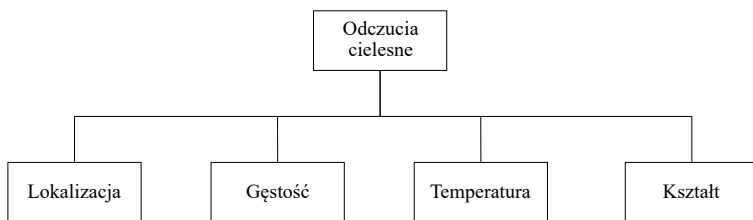

Fig. 2. Przykład synchronicznej agregacji.

Idąc dalej, rozważmy kolejny fragment transkryptu pt. *Kwietniowy poranek*:

- (1) Było to w Puisseaux pewnego kwietniowego poranka zeszłej wiosny. Właśnie odłożyłem słuchawkę po rozmowie z Tomem. (2) Jest mi smutno. (3) Moje serce jest ściśnięte jak zamarznięta kula na środku klatki piersiowej. (4) W pewnym momencie przez otwarte okno dobiega śpiew turkawki. (5) Nagle ta kula zaczyna się topić, rozrzedzać, nowe ciepło ogarnia całe moje ciało (Petitmengin, Remillieux, Valenzuela-Moguillansky, 2019, s. 707 – tłum. aut.).

Analiza w metodzie mikrofenomenologicznej jest procesem iteracyjnym, co oznacza, że mając już zidentyfikowane synchroniczne kategorie opisowe, podczas analizy dalszego materiału powinniśmy powrócić do poprzednich analiz i sprawdzić, czy nasze kategorie nie wymagają doprecyzowania lub specjalizacji. Tak się właśnie dzieje w omawianym przykładzie. Wcześniej zidentyfikowaną kategorię opisową „Lokalizacja” możemy podzielić na dwie subkategorie, w świetle nowych deskryptemów, które odnajdujemy we fragmencie (5). Taka operacja nazywana jest przez Petitmengin „**synchroniczną specjalizacją**” (zob. Fig. 3).

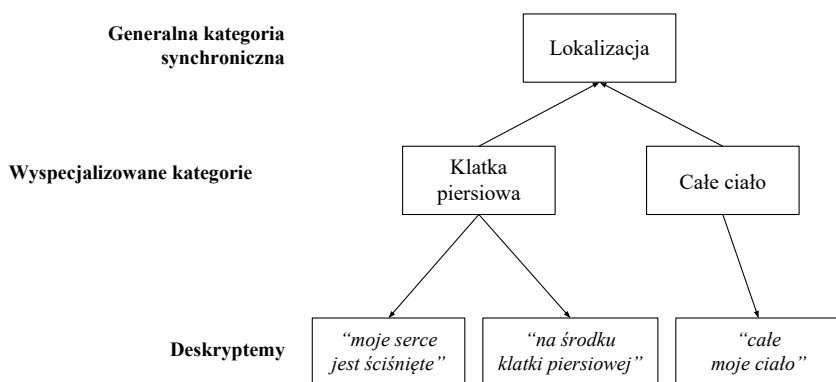

Fig. 3. Przykład synchronicznej specjalizacji.

Wykonujemy tę samą operację specjalizacji dla innych kategorii opisowych. Deskryptymy „ściśnięte” i „zamarznięte” z jednej strony oraz „zaczyna topnieć” z drugiej strony są podzielone na dwie wyspecjalizowane kategorie generalnej synchronicznej kategorii „Gęstość”: „Zwarty” i „Płynny”. Natomiast dwie specjalistyczne kategorie są podzielone na: „Zimno” i „Ciepło” w generalnej kategorii „Temperatura”. Po iteracyjnej analizie całości fragmentu transkryptu pt. „Kwietniowy poranek” otrzymujemy przedstawienie synchronicznej struktury badanego doświadczenia (Fig. 4).

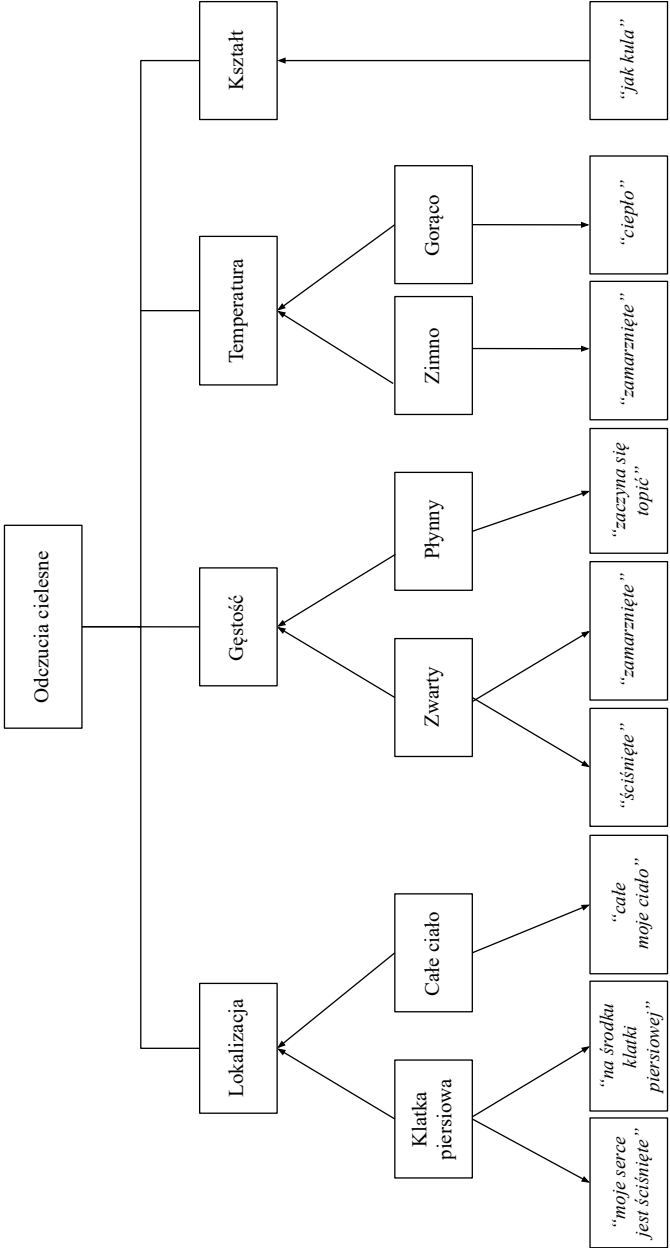

Fig. 4. Przykład struktury synchronicznej doświadczenia po analizie fragmentu transkryptu.

Następnym krokiem analizy jest prześledzenie rozwijania się badanego doświadczenia w czasie. Ten etap analizy nazywamy **analizą diachroniczną**, która podobnie jak jej synchroniczny odpowiednik składa się z **agregacji i fragmentacji**. Przypomnijmy sobie analizowany wcześniej fragment transkryptu pt. „Kwietniowy poranek”. Jeżeli prześledzimy ten fragment, biorąc pod uwagę strukturę czasową, zauważymy, że tekst ten dzieli się na dwie fazy. Pierwsza faza to (3), a druga, późniejsza, to (5). Te dwie fazy przedzielone są zdarzeniem przejściowym (*transitional event*), czyli (4). Zdarzenie przejściowe to modyfikacja w doświadczeniu osoby badanej, która z kolei wywołuje w jej doświadczeniu istotne przemiany.

Może to odpowiadać pojawieniu się wrażenia (które w naszym przykładzie było słuchowe), idei, wewnętrznego dialogu, ale także zmianie wartości lub intensywności jednego z parametrów doświadczenia, zmiany, której wykrycie wymaga subtelnej operacji oceny, która często jest głęboko przedrefleksyjna. Zdarzenie może wystąpić nieoczekiwanie w doświadczeniu osoby badanej (na przykład zdarzenie słuchowe w doświadczeniu Kwietniowy poranek), ale może być również wolicjonalnym działaniem lub „mikrogestem”, takim jak przekierowanie uwagi (Petitmengin, Remillieux, Valenzuela-Moguillansky, 2019, s. 709 – tłum. aut.).

Operacja, wskutek której zidentyfikowaliśmy tę strukturę, nazywana jest przez Petitmengin **odgórną** (*top – down*) **diachroniczną fragmentacją** lub **czasową fragmentacją**. Operacja odwrotna, polegająca na zgrupowaniu kilku faz w jedną fazę, jest operacją zwaną **oddolną** (*bottom – up*) **agregacją diachroniczną** (zob. Fig. 5).

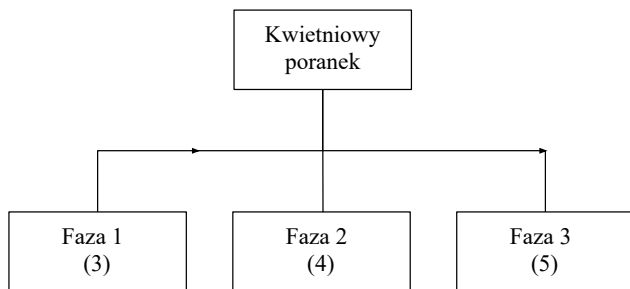

Fig. 5. Przykład fragmentacji diachronicznej.

Mając rozpoznane za pomocą fragmentacji kolejne diachroniczne fazy doświadczenia, możemy przystąpić do tzw. **oddolnej klasyfikacji diachronicznej**. Polega to na znalezieniu kategorii opisujących kolejne fazy przez analizę zestawów deskryptemów. Zestaw deskryptemów z fragmentu (3) możemy określić jako „Fazę ściśnięcia”, a zestaw deskryptemów z fragmentu (5) jako „Fazę rozluźnienia” (Petitmengin, Remillieux, Valenzuela-Moguillansky, 2019, s. 709 – tłum. aut.) (zob. Fig. 6).

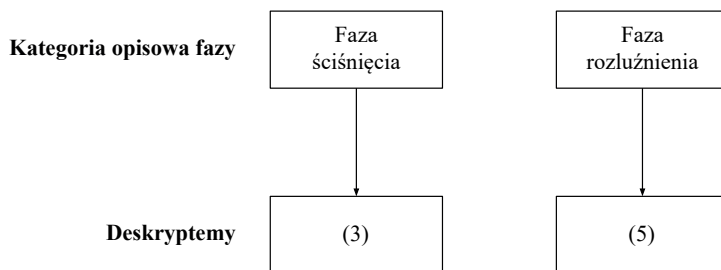

Fig. 6. Przykład diachronicznej klasyfikacji.

Możemy również zaproponować ogólną kategorię dla zidentyfikowanych kategorii opisowych. Nazwijmy ją, za Petitmengin, Remillieux, Valenzuela-Moguillansky, „Fazą odczuć”. Jest to tzw. **diachroniczna generalizacja** – zabieg ten jest przydatny przede wszystkim przy analizie większej ilości materiału (zob. Fig. 7).

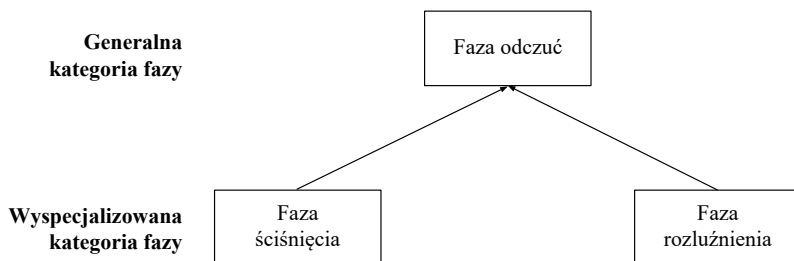

Fig. 7. Przykład diachronicznej generalizacji.

W ten sam sposób deskryptemy odpowiadające przykładom ogólnej kategorii można podzielić na podklasy odpowiadające wyspecjalizowanym kategoriom zdarzeń. Odwrotna operacja, polegająca na podzieleniu wystąpień określonej już kategorii faz lub zdarzeń na wyspecjalizowane kategorie, nazywana jest **oddolną operacją specjalizacji diachronicznej**.

Specjalizacja diachroniczna zamyka listę operacji abstrakcji omawianych przez Petitmengin, Remillieux, Valenzuela-Moguillansky. W prezentowanym przykładzie zaczęliśmy od analizy synchronicznej, bywają jednak przypadki, w których łatwiej będzie zacząć od analizy diachronicznej, ponieważ pozwala na szybsze posegmentowanie całości analizowanego fragmentu transkryptu. Następnie możemy skupić się na analizie synchronicznej interesujących nas badawczo fragmentów. Nie zawsze celowe jest poddawanie analizie synchronicznej całości doświadczenia badanego, zwłaszcza jeżeli badanie miało bardziej eksploracyjny charakter.

Ostatnim krokiem analizy jest połączenie efektów analizy synchronicznej i diachronicznej i zarysowanie tzw. **dynamicznych linii** (*dynamic lines*) doświadczenia:

Dynamiczna linia przedstawia ewolucję wartości kategorii opisowej na różnych etapach doświadczenia (Petitmangin, Remillieux, Valenzuela-Moguillansky, 2019, s. 710) (zob. Fig. 25).

Kwietniowy poranek				
Doświadczenie cielesne	Fazy Kategoria	Faza ściśnięcia	Zdarzenie słuchowe	Faza rozluźnienia
	Lokalizacja	Klatka piersiowa		Całe ciało
	Gęstość	Zwarty		Płynny
	Temperatura	Zimno		Gorąco
	Kształt	„Jak kula”		Nieopisany

Fig. 8. Linie dynamiczne doświadczenia cielesnego we fragmencie transkryptu pt. „Kwietniowy poranek”.

Omówiony powyżej przykład analizy mikrofenomenologicznej jest bardzo rudymmentarny. Wzięliśmy pod uwagę mały fragment transkryptu, w którym udało się zidentyfikować dwie diachroniczne fazy, oddzielone zdarzeniem słuchowym, i cztery kategorie synchroniczne. Łatwo można

sobie jednak wyobrazić bardziej złożoną analizę, opartą na bogatszym opisie doświadczenia. Petitmengin w swoim tekście omawia przykłady bardziej złożonych analiz, ale ogólna zasada pozostaje jednak ta sama. Metoda analizy, w swojej złożoności i głębokości, powinna podążać za potrzebą badawczą. Nie zawsze celowe będzie reprezentowanie synchroniczne całości materiału, który może być na przykład zapisem półtoragodzinnego wywiadu.

Sam proces odkrywania ogólnych struktur badanego doświadczenia, między kolejnymi wywiadami, jest procesem dynamicznym. Chcąc zbadać, jak w powyższym przykładzie: doświadczenie smutku, możemy wykonać jeden wywiad, którego analiza posłuży nam do zarysowania pewnego wzoru ogólnych struktur tego doświadczenia. Ten wzór może następnie być wykorzystany do prowadzenia dalszych wywiadów w kierunku interesujących badawczo aspektów doświadczenia.

Badania mikrofenomenologiczne nie są procesem sekwencyjnym, polegającym na zebraniu zestawu opisów, a następnie ich analizie, ale procesem iteracyjnym, na który składa się naprzemiennosc faz wywiadu i analizy, pozwalająca na jednoczesne rozwijanie świadomości i struktury badanych doświadczeń. W trakcie tego procesu rozwinięcie się świadomości doświadczenia umożliwia oczywiście rozwinięcie jego struktury. I vice versa, rozwinięcie struktury (typu) badanego doświadczenia kieruje procesem uświadomienia sobie tego doświadczenia. Z analizy pierwszego wywiadu(-ów) wyłania się szkic ogólnej struktury, która umożliwia dopracowanie pytań, a tym samym świadomość doświadczenia z kolejnych wywiadów. Ich analiza wzbogaci uzyskaną na początku strukturę i pozwoli badaczowi udoskonalić „protokoły eksperymentalne” i pytania w kolejnych wywiadach (Petitmengin, Remillieux, Valenzuela-Moguillansky, 2019, s. 721 – tłum. aut.).

Tak więc całość postępowania badawczego w metodzie mikrofenomenologicznej ma charakter iteracyjny:

1. Projektowanie pilotażowego protokołu doświadczalnego.
2. Prowadzenie wywiadu(-ów).
3. Analiza wywiadu(-ów).
4. Decydowanie, na którym(-ych) wymiarze(-ach) doświadczenia należy się skupić.
5. Zaprojektowanie odpowiedniego protokołu doświadczalnego.
6. Prowadzenie wywiadu(-ów) (*follow up*).
7. Analiza wywiadu(-ów).
8. ...

Projektując protokół badawczy, musimy wziąć pod uwagę kilka czynników:

1. **Cel wywiadów** – przed rozpoczęciem wywiadów należy dokładnie określić cel badania i jego zakres. Należy również pamiętać, że metoda mikrofenomenologiczna jest zaprojektowana do bardzo szczegółowego i rygorystycznego badania jednostkowych doświadczeń – w wywiadzie cofamy się do konkretnego zdarzenia z przeszłości i sytuujemy je w konkretnych ramach przestrzennych. Skupiamy się na „jak” doświadczenia, przez to nie interesują nas narracje na temat tego doświadczenia czy znaczenie, jakie mu badany przypisuje (w przeciwieństwie do analizy narracyjnej).
2. **Luka czasowa między doświadczeniem a wywiadem** – z natury rzeczy doświadczenia, które są bardziej odległe w czasie, są trudniejsze do zbadania i istnieje większe ryzyko konfabulacji ze strony badanego. Nie zawsze jest jednak możliwe wywołanie doświadczenia (ze względów etycznych lub praktycznych).
3. **Wywołane lub spowodowane doświadczenie** – podobnie jak w poprzednim punkcie wywołanie doświadczenia nie zawsze jest możliwe. Zaleca się jednak, żeby korzystać z wywołanych doświadczeń, kiedy tylko jest to możliwe.
4. **Wymagany stopień wiedzy badanych/moderatorów** – poziom ekspertyzy jest bardzo ważnym elementem. Mikrofenomenolog powinien cały czas ćwiczyć umiejętność prowadzenia wywiadów. Poziom jego doświadczenia powinien zostać wzięty pod uwagę przy projektowaniu badania: jeżeli badany jest osobą o dużym wglądzie, poziom doświadczenia moderatora może być mniejszy i *vice versa*: badany o niskich skłonnościach do introspekcji będzie wymagał bardziej doświadczonego moderatora.
5. **Liczba wywiadów na osobę** – kolejną decyzją, jaką należy podjąć przy projektowaniu badania, jest liczba wywiadów na osobę. Po pierwszej turze wywiadów i analiz celowe jest czasem powtórzenie wywiadu z badanym dla pogłębienia analiz.
6. **Liczba badanych osób** – w badaniach jakościowych ciężko jest podać konkretną liczbę badanych, koniecznych do uzyskania zadowalających rezultatów. Czasem interesujące jest zbadanie doświadczenia jednej osoby, na przykład eksperta w jakiejś dziedzinie. Jest to przypadek,

w którym doświadczenie tej konkretnej osoby jest tak unikatowe, że porównywanie go do doświadczeń innych ludzi miałyby się z celem. Inna liczba wywiadów będzie potrzebna przy badaniu bardziej powszechnych doświadczeń, jak smutek – jest to bardziej powszechne doświadczenie, jednak jego powszechność sprawia, że przy pewnym pułapie liczby wywiadów przestajemy pozyskiwać użyteczne dane. Jest jeszcze jeden szczególny przypadek, mianowicie taki, w którym metoda wywiadu jest jedynie narzędziem do poszerzenia dostępu badanego do przedrefleksyjnej sfery doświadczeń i zebrania danych, które będą następnie skwantyfikowane i poddawane analizie statystycznej. W tym ostatnim przypadku kierujemy się wymaganiami, które stawia przed nami istotność statystyczna skwantyfikowanych danych.

4. Porównanie metody wywiadu mikrofenomenologicznego do innych metod

Mikrofenomenologia wyróżnia się na tle innych metod jakościowych nie tylko pod względem analizy struktury doświadczenia, ale także przez swoje podejście do temporalności i rekonstrukcji procesu poznawczego. Poniżej porównujemy pokrótce kilka podobnych podejść, wskazując również na różnice (Tabela 1).

Prowadząc badania jakościowe w psychologii, używamy klucza tematycznego, przykładowo w Teorii Ugruntowanej (Tracy, 2013) metoda analizy, podobnie jak w mikrofenomenologii, jest iteracyjnym i indukcyjnym procesem abstrakcji, dostarcza wskazówek, jak identyfikować kategorie i jak ustanawiać między nimi relacje (Tracy, 2013). W przeciwieństwie jednak do metody Petitmengin Teoria Ugruntowana w swoich analizach nie jest zainteresowana tym, jak zidentyfikować i zrozumieć rozwijanie się doświadczeń w czasie.

Wywiad mikrofenomenologiczny różni się również w założeniach od Interpretacyjnej Analizy Fenomenologicznej (IPA). W IPA badacz stara się zrozumieć przeżycia drugiej osoby, przy czym pełne uchwycenie ich znaczenia pozostaje nieosiągalne. Proces ten opiera się na interpretacji, która nadaje badanym doświadczeniom sens przez ich przekład na bardziej ustrukturyzowaną formę. To podejście zakłada dynamiczny charakter analizy,

w której aktywność badacza odgrywa kluczową rolę. Jego zaangażowanie i cechy osobiste wpływają na głębokość dostępu do doświadczeń badanej osoby oraz na sposób ich interpretacji i strukturalizacji (Pietkiewicz, Smith, 2012). W przeciwieństwie do tego mikrofenomenologia nie koncentruje się na hermeneutyce znaczenia, lecz na precyzyjnym opisie i analizie struktury doświadczenia, zwłaszcza jego aspektu czasowego.

Inną ciekawą propozycją metodologiczną jest Transdiagnostyczna Ocena Doświadczenia Czasowego (Transdiagnostic Assessment of Temporal Experience – TATE). Ta metoda również odnosi się do temporalności doświadczeń, jak mikrofenomenologia, lecz jej głównym celem jest ocena zaburzeń percepcji czasu w kontekście klinicznym, a nie eksploracja struktury doświadczenia w sposób, w jaki czyni to mikrofenomenologia (Stanghellini i in., 2021).

Mikrofenomenologia różni się także od podejścia Fenomenologii Fazy Wstępnej (Front-Loaded Phenomenology) Gallaghera, które łączy fenomenologię z neuronauką, bazując na wcześniejszych założeniach teoretycznych w celu kształtowania badania. W odróżnieniu od tego podejścia mikrofenomenologia przyjmuje eksploracyjną postawę i unika narzucania apriorycznych kategorii interpretacyjnych na dane doświadczenie (Gallagher, 2003).

Wreszcie ostatnia metoda, którą chcielibyśmy porównać do mikrofenomenologii, to etnografia. Mimo że podobnie jak mikrofenomenologia dąży do uchwycenia bogactwa doświadczeń w ich kontekście, różni się zakresem i podejściem. Etnografia koncentruje się na badaniu doświadczeń w naturalnym środowisku, podczas gdy mikrofenomenologia skupia się na drobiazgowej analizie subiektywnych struktur doświadczenia w kontekście wywiadu introspekcyjnego (Hammersley, Atkinson, 2019).

Biorąc pod uwagę powyższe porównania, uważamy, że mikrofenomenologia stanowi unikalne podejście w metodologii badań jakościowych. Łączy ona precyzyjną analizę struktury doświadczenia z podejściem empirycznym, które umożliwia badanie zarówno wymiaru synchronicznego, jak i diachronicznego. Tym samym wypełnia lukę pozostawioną przez inne metody jakościowe, oferując nowe możliwości badania subiektywnych przeżyć.

Tabela 1. Porównanie mikrofenomenologii z innymi wybranymi, pokrewnymi metodami.

Metoda	Opis	Podobieństwa	Różnice z metodą mikrofenomenologiczną	Cytowanie
1	2	3	4	5
Interpretacyjna Analiza Fenomenologiczna – Interpretative Phenomenological Analysis (IPA)	Analiza subiektywnych znaczeń przypisywanych doświadczeniom, skoncentrowana na interpretacji i hermeneutycznym podejściu	Fenomenologiczny charakter, analiza subiektywnych doświadczeń	Skupienie na znaczeniu i interpretacji, a nie na strukturze czasowej	Smith, Larkin, 2009. Interpretative Phenomenological Analysis: Theory, method and research
Transdiagnostyczna Ocena Doświadczenia Czasowego – Trans-diagnostic Assessment of Temporal Experience (TATE)	Narzędzie do oceny zaburzeń percepcji czasu w różnych stanach klinicznych, oparte na samoopisowych ocenach pacjentów	Fenomenologiczne podejście, analiza temporalności doświadczenia	Koncentruje się na diagnozie zaburzeń temporalnych w kontekście klinicznym, z naciskiem na konkretne grupy pacjentów	Stanghellini i in., 2021. Assessment of Temporal Experience (TATE): a tool for assessing abnormal time experiences

1	2	3	4	5
Teoria Ugruntowana (Grounded Theory)	Tworzenie teorii na podstawie analizy danych jakościowych z wykorzystaniem wywiadów pogłębionych	Analiza danych jakościowych, eksploracja doświadczeń uczestników	Konstrukcja teorii na podstawie danych, a nie szeregowa analiza doświadczeń	Glaser, Strauss, 1967. The Discovery of Grounded Theory: Strategies for qualitative research
Fenomenologia Fazy Wstępnej – Front-Loaded Phenomenology (Gallagher)	Podejście łączące fenomenologię z neuronauką, w którym wcześniejsze założenia teoretyczne są wykorzystywane do kształtowania badania doświadczeń	Fenomenologiczne podejście, analiza subiektywnych doświadczeń	Wykorzystuje założenia teoretyczne przed zbieraniem danych, co różni się od podejść eksploracyjnych jak mikrofenomenologia	Gallagher, 2003. Phenomenology and experiential design: Front-Loaded Phenomenology
Etnografia	Badanie doświadczeń w naturalnym kontekście przez obserwację i wywiady pogłębione	Kontekstualizacja doświadczeń, interakcja badacz-uczestnik	Badanie w rzeczywistym środowisku, nacisk na kontekst społeczny	Hammersley, Atkinson, 2019. Ethnography: Principles in practice

5. Podsumowanie

Metoda wywiadu mikrofenomenologicznego odpowiada na zapotrzebowanie, jakim jest badanie doświadczenia z perspektywy drugoosobowej. Pozwala na przewyciężenie standardowych trudności związanych z badaniem żywego doświadczenia, takich jak rozproszenie uwagi, niemożliwość badania doświadczenia w czasie rzeczywistym, mylenie doświadczenia z reprezentacją czy trudność w ujmowaniu w słowa. Jest ponadto skoncentrowana na badaniu dwóch wymiarów, czyli diachronicznego i synchronicznego, w zależności od stawianych pytań badawczych. W artykule opisaliśmy krótko, jak przebiega wywiad mikrofenomenologiczny, a następnie przeszliśmy do omówienia metody analizy wywiadu. W ostatniej zaś części porównaliśmy metodę mikrofenomenologiczną z innymi metodami do niej podobnymi.

Pierwszym krokiem analizy wywiadu mikrofenomenologicznego jest odróżnienie w wypowiedziach badanego opisów doświadczenia od wymiarów satelitarnych doświadczenia, takich jak kontekst, cele, wiedza teoretyczna czy oceny doświadczenia. Następnym aspektem analizy jest skoncentrowanie się na identyfikacji deskryptemów, czyli minimalnych jednostek znaczeniowych w zdaniach strukturalnych, które dotyczą samego doświadczenia. Deskryptemy są przykładami kategorii opisowych. Kolejnym krokiem analizy jest abstrakcja jako wyciąganie coraz bardziej ogólnych kategorii opisowych ze strukturalnych stwierdzeń. Dotyczy to zarówno poziomu diachronicznego, jak i synchronicznego.

Wybór tego, czy zaczniemy od analizy synchronicznej czy diachronicznej zależy od naszego celu badawczego. W artykule tym przedstawiliśmy analizę, która zaczyna się od synchronicznej klasyfikacji – dokonując operacji abstrakcji, możemy pogrupować deskryptemy właśnie w synchroniczną klasyfikację. Jej rolą jest pogrupowanie deskryptemów w kategorie opisowe z wymiaru synchronicznego. Kolejnym krokiem analizy synchronicznej będzie wykonanie operacji agregacji synchronicznej, czyli nadanie wspólnej kategorii naszym kategoriom opisowym. Należy pamiętać, że analiza w metodzie mikrofenomenologicznej to proces iteracyjny. Kiedy już zidentyfikujemy kategorie opisowe z poziomu synchronicznego, powinniśmy zastanowić się, czy nie wymagają one doprecyzowania i dalszej specjalizacji.

Analiza diachroniczna polega na odkryciu struktury doświadczenia rozwijającego się w czasie i polega na dokonaniu diachronicznej agregacji i fragmentacji. Operacja nazywana przez Petitmengin odgórną, nazywana jest diachroniczną fragmentacją lub czasową fragmentacją. Z kolei operacja oddolna to odwrotna do niej operacja, nazywana agregacją diachroniczną. W analizie diachronicznej wyróżnia się jeszcze diachroniczną klasyfikację (polegającą na znalezieniu kategorii opisujących kolejne fazy przez analizę zestawów deskryptemów) i diachroniczną generalizację (czyli zaproponowanie ogólnej kategorii dla zidentyfikowanych kategorii opisowych).

Metoda mikrofenomenologiczna różni się od innych porównywalnych metod zarówno pod kątem założeń, sposobu zbierania danych, jak i analizy struktury doświadczenia. Ponadto, kryterium ją wyróżniającym jest także jej swoiste podejście do temporalności i rekonstrukcji procesu poznawczego. W artykule tym porównaliśmy mikrofenomenologię do takich metod jak: Interpretacyjna Analiza Fenomenologiczna (Smith, Flowers, Larkin, 2009), Transdiagnostyczna Ocena Doświadczenia Czasowego (Stanghellini i in., 2021), Teoria Ugruntowana (Glaser, Strauss, 1967), Fenomenologia Fazy Wstępnej (Gallagher, 2003) i Etnografia (Hammersley, Atkinson, 2019).

W naszej opinii metoda mikrofenomenologiczna wyróżnia się wśród innych metod jakościowych unikalnym podejściem do badania subiektywnego doświadczenia. Umożliwia badanie w precyzyjny sposób zarówno wymiaru synchronicznego, jak i diachronicznego doświadczenia. Takie podejście jest w tej metodzie połączone z przemyślaną instrukcją prowadzenia wywiadów oraz ze ścisłą i przejrzystą analizą struktury doświadczenia. Metoda ta ponadto stosowana może być do badania różnego typu doświadczeń, takich jak doświadczenia sensoryczne, ucieleśnione czy związane z wyższymi procesami poznawczymi jak podejmowanie decyzji czy medytacja. Mikrofenomenologia stanowi w naszej opinii swoiste wypełnienie luki pozostawionej przez inne metody jakościowe.

Bibliografia

- Alcaraz-Sánchez, A., Demšar, E., Campillo-Ferrer, T., Torres-Platas, S.G. (2022). Nothingness is all there is: An exploration of objectless awareness during sleep. *Frontiers in Psychology*, 13, 901031. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.901031>.
- Daly, A., Gallagher, S. (2019). Towards a phenomenology of self-patterns in psychopathological diagnosis and therapy. *Psychopathology*, 52 (1), 33–49. <https://doi.org/10.1159/000499315>.
- Dennett, D.C. (1982). How to study human consciousness empirically or nothing comes to mind. *Synthese*, 159–180. <https://doi.org/10.1007/BF00484895>.
- Dennett, D.C. (2007). *Słodkie sny. Filozoficzne przeszkody na drodze do nauki o świadomości*, Warszawa: Prószyński i S-ka.
- Gallagher, S. (2003). Phenomenology and experimental design: Front-loaded phenomenology. *Phenomenology and the Cognitive Sciences*, 2 (2), 85–95.
- Giorgi A., Giorgi B., Morley J. (2017). *The descriptive phenomenological psychological method*. W: C. Willig, W.S. Rogers (red.), *The SAGE handbook of qualitative research in psychology*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Glaser, B.G., Strauss, A.L. (1967). *The discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research*. London: Aldine.
- Gwiażdźński P. (2021). *Możliwość zastosowania fenomenologii w kognitywistyce*, Praca doktorska napisana pod kierunkiem dr. hab. Piotra Łaciaka i obroniona w 2021 roku na Uniwersytecie Śląskim.
- Hammersley, M., Atkinson, P. (2019). *Ethnography: Principles in practice*. 4th ed. London: Routledge.
- Malterud, K. (2012). Systematic text condensation: a strategy for qualitative analysis. *Scandinavian Journal of Public Health*, 40 (8), 795–805.
- Nowak, S., Bartram, L., Schiphorst, T. (2018). A micro-phenomenological lens for evaluating narrative visualization. W: *2018 IEEE Evaluation and Beyond-Methodological Approaches for Visualization (BELIV)* (s. 11–18). IEEE. <https://doi.org/10.1109/BELIV.2018.8634072>.
- Petitmengin, C. (2006). Describing one's subjective experience in the second person: An interview method for the science of consciousness. *Phenomenology and the Cognitive Sciences*, 5 (3), 229–269. <https://doi.org/10.1007/s11097-006-9022-2>.

- Petitmengin, C. (2007). Towards the source of thoughts: The gestural and transmodal dimension of lived experience. *Journal of Consciousness Studies*, 14 (3), 54–82.
- Petitmengin, C., Navarro, V., Le Van Quyen, M. (2007). Anticipating seizure: Pre-reflective experience at the center of neuro-phenomenology. *Consciousness and Cognition*, 16 (3), 746–764. <https://doi.org/10.1016/j.concog.2007.05.006>.
- Petitmengin, C., Remillieux, A., Cahour, B., Carter-Thomas, S. (2013). A gap in Nisbett and Wilson's findings? A first-person access to our cognitive processes. *Consciousness and Cognition*, 22 (2), 654–669. <https://doi.org/10.1016/j.concog.2013.02.004>.
- Petitmengin, C., Van Beek, M., Bitbol, M., Nissou, J.M. (2017). What is it like to meditate?: Methods and issues for a micro-phenomenological description of meditative experience. *Journal of Consciousness Studies*, 24 (5–6), 170–198.
- Petitmengin, C., Van Beek, M., Bitbol, M., Nissou, J.M., Roepstorff, A. (2019). Studying the experience of meditation through micro-phenomenology. *Current Opinion in Psychology*, 28, 54–59.
- Petitmengin, C., Remillieux, A., Valenzuela-Moguillansky, C. (2019). Discovering the structures of lived experience: Towards a micro-phenomenological analysis method. *Phenomenology and the Cognitive Sciences*, 18 (4), 691–730. <https://doi.org/10.1007/s11097-018-9597-4>.
- Petitmengin-Peugeot, C. (1999). The intuitive experience. *Journal of Consciousness Studies*, 6 (2–3), 43–77.
- Pietkiewicz, I., Smith, J.A. (2012). Praktyczny przewodnik interpretacyjnej analizy fenomenologicznej w badaniach jakościowych w psychologii. *Czasopismo Psychologiczne*, 18 (2), 361–369.
- Remillieux, A. (2014). Les coulisses d'une invention. Description expérientielle du processus d'invention technique. *Intellectica*, 61 (1), 273–310. <https://doi.org/10.3406/intel.2014.1049>.
- Remillieux, A., Petitmengin, C., Ermine, J.L., Blatter, C. (2010). Knowledge sharing in change management: A case study in the French railways company. *Journal of Knowledge Management Practice*, 11 (2).
- Smith, J.A., Flowers, P., Larkin, M. (2009). *Interpretative phenomenological analysis: Theory, method and research*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Spiegelberg, E. (red.) (2012). *The phenomenological movement: A historical introduction*. Vol. 5. Berlin–Heidelberg, Springer Science & Business Media.

- Stanghellini, G., Mancini, M., Fernandez, A., Moskalewicz, M., Pompili, M., Balle-
rini, M. (2021). Transdiagnostic Assessment Of Temporal Experience (TATE):
A tool for assessing abnormal time experiences. *Phenomenology and the Cog-
nitive Sciences*, 21. DOI: 10.1007/s11097-021-09795-2.
- Tracy, S.J. (2013). *Qualitative research methods: Collecting evidence, crafting ana-
lysis, communicating impact*. Hoboken: Wiley-Blackwell.
- Valenzuela-Moguillansky, C., O'Regan, J.K., Petitmengin, C. (2013). Exploring
the subjective experience of the "rubber hand" illusion. *Frontiers in Human
Neuroscience*, 7, 659. <https://doi.org/10.3389/fnhum.2013.00659>.
- Valenzuela-Moguillansky, C. (2013). An Exploration of the Bodily Experience
of Persons Suffering from Fibromyalgia. *Constructivist Foundations*, 8 (3).
- Varela, F.J., Shear, J. (1999). First-person methodologies: What, why, how. *Jour-
nal of Consciousness Studies*, 6 (2–3), 1–14.
- Vermersch, P. (1994). *The explication interview*. Paryż.

Nota o autorach

Paweł Gwiaździński – ma doktorat z psychologii uzyskany na Uniwersytecie Jagiel-
lońskim oraz doktorat z filozofii zdobyty na Uniwersytecie Śląskim. Jest także
psychoterapeutą integracyjnym w trakcie szkolenia oraz badaczem o multidyscypli-
narnym profilu, specjalizującym się w naukach kognitywnych, filozofii i psychologii.
Obecnie jest słuchaczem kursu psychoterapii w Collegium Medicum UJ. Jego zainte-
resowania badawcze koncentrują się na procesach ludzkiego poznania i świadomości,
ze szczególnym uwzględnieniem ich kulturowych odzwierciedleń oraz technologicz-
nych konsekwencji. Interakcja człowiek-komputer jest kluczowym aspektem jego
pracy, w której stara się łączyć naukę, filozofię i technologię. Jest również aktywnym
członkiem Sekcji Naukowej Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego oraz zdobywa
doświadczenie potrzebne do uzyskania certyfikacji tego Towarzystwa. Ukończył
podyplomowe studia z coachingu, akredytowane przez Izbę Coachingu w Wyższej
Szkołe Biznesu w Dąbrowie Górniczej. Post-doc na Wydziale Nauk Społecznych
Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu.

Magdalena Reuter – ma doktorat z filozofii uzyskany na Uniwersytecie im. Adama
Mickiewicza w Poznaniu. Ukończyła także studia podyplomowe z „Neurokognity-
wistyki w patologii i zdrowiu” na Pomorskim Uniwersytecie Medycznym. Praco-
wała jako post-doc w Laboratorium Działania i Poznania na UAM w Poznaniu oraz
w Laboratorium Badania Świadomości na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie.

Obecnie pracuje jako adiunkt na Uniwersytecie Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Jest tam koordynatorką kierunku Kognitywistyka w Instytucie Socjologii. Jej naukowe zainteresowania koncentrują się wokół problematyki substytucji sensorycznej oraz jakościowych metod w badaniu świadomego doświadczenia. Jest zainteresowana przede wszystkim metodą mikrofenomenologiczną, a także fenomenologią, neurofenomenologią oraz filozofią umysłu. Interesuje się ponadto poznaniem ucieleśnionym i rozszerzonym, zagadnieniem świadomości, pamięci, poznaniem społecznym i ewolucją umysłu.

Address for correspondence: Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, ul. Podchorążych 2, 30–084 Kraków.

Cytowanie

Gwiaździński, P., Reuter, M. (2025). Metoda analizy wywiadu mikrofenomenologicznego – założenia i proces analizy. *Analiza i Egzystencja*, 72 (4), 67–94. DOI: 10.18276/aie.2025.72-03.